

Karel de Grote Hogeschool
Academiejaar 2011 - 2012
Sociaal Juridische Dienstverlening
11 januari 2012

Rechtsbijstand voor bemiddeling: algemene regel of lege doos?

Boeye Eva
Cuyt Valérie
Dieltjens Stefanie
Fermont Sanne
Ghys Zoë
Kerstens Anouk
Seymus Steffi
Van den Eynden Sara
Van Hoyweghen Chelsea
Waumans Stefanie

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Dankwoord.....	3
Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader.....	5
1.1 Bemiddeling.....	5
1.1.1 Gerechtelijke en vrijwillige bemiddeling.....	5
1.1.2 De bemiddelaar.....	5
1.2 Financiële bijstand.....	6
1.2.1 Juridische tweedelijnsbijstand.....	6
1.2.2 Rechtsbijstand.....	7
1.2.2.2 Minvermogensden.....	8
1.2.2.3 Aanvraag.....	9
Hoofdstuk 2: Praktijk.....	10
2.1 Werkwijze.....	10
2.2 Veldonderzoek.....	11
2.2.1 Bezoeken aan BJB en Justitiehuis.....	11
2.2.2 Mailing aan BJB's en Justitieuhuizen.....	12
2.2.3 Enquête bij bemiddelaars.....	14
2.3 Procedure.....	17
2.3.1 Vrijwillige bemiddeling.....	17
2.3.2 Gerechtelijke bemiddeling.....	18
Hoofdstuk 3: Bevindingen.....	19
3.1 Moeilijkheden.....	19
3.2 Conclusies.....	19
3.3 Aanbevelingen.....	20
Bronnenlijst.....	21
Bijlage A.....	23
Bijlage B.....	24

Dankwoord

Wat u in dit rapport te lezen krijgt, had nooit tot stand kunnen komen zonder onze opdrachtgever Bemiddeling VZW. Daarnaast bedanken wij ook onze mentor, Birgit Bamelis, die tips, suggesties en feedback gaf om het onderzoek en dit rapport in goede banen te leiden. Wij willen ook alle bemiddelaars bedanken voor hun inzet om onze enquête in te vullen. Verder bedanken wij ook al onze contactpersonen, waarvan sommigen liever anoniem blijven, om al onze vragen te beantwoorden en verduidelijking gaven waar wij het nodig hadden. Ten slotte bedanken wij ook elkaar voor de steun die we elkaar gaven gedurende 17 weken en voor het geduld dat we uitoefenden.

Inleiding

“Meneer Peeters ligt in conflict met zijn broer omwille van een erfeniskwestie. Hij wil dit graag buiten de rechtbank regelen via bemiddeling. Aangezien hij een klein inkomen heeft maakt hij zich zorgen om de financiële kant. Welke stappen kan hij ondernemen?”.

Minvermogenden kunnen zich beroepen op tweedelijns juridische bijstand, de zogenaamde pro-Deadvocaten en rechtsbijstand. Het gebruik van tweedelijns juridische bijstand is reeds geruime tijd ingeburgerd in onze samenleving. Sinds 2005 is bemiddeling als alternatief voor de gerechtelijke procedure verder uitgebouwd alsook de rechtsbijstand hiervoor. De burger kan nu een gedeeltelijke of volledige vrijstelling krijgen voor de kosten van een bemiddeling.

Bemiddeling VZW gaf ons de opdracht de regelgeving rond rechtsbijstand voor bemiddeling uit te zoeken. We gingen dieper in op deze procedure en trachtten duidelijkheid te scheppen, dit specifiek voor bemiddelaars en minvermogenden. We werkten een stappenplan uit als eindproduct voor de bemiddelaars. Voor de minvermogende werd dit een prototype van een folder.

We kropen in de huid van de minvermogende: *“Hoe verkrijg ik rechtsbijstand voor de bemiddeling?”*. Om dit te onderzoeken, raadpleegden we de informatie die in eerste instantie voorhanden was in de brochures *“De bemiddeling, een alternatief voor de rechtbank”* en *“Een betere toegang tot justitie”* van de Federale Overheid. De uitleg in deze brochure was ontoereikend. De brochure verwees ons door naar het Justitiehuis, het Bureau voor Juridische Bijstand en het Bureau voor Rechtsbijstand waar we verder informatie zijn gaan inwinnen.

In dit rapport geven we eerst een kort theoretisch kader, waarin we de focus leggen op wat de wetgeving vermeld over de rechtsbijstand. Ten tweede is er een praktisch luik waarin we vertrekken vanuit het gezichtspunt van de minvermogende. Door de toetsing van de theorie met de praktijk komen we op het einde van deze paper tot een aantal bevindingen. Als bijlage aan de paper vindt u de eindproducten, een prototype van een folder in bijlage A en een stappenplan in bijlage B, voor de minvermogenden en de bemiddelaars. Daarnaast is er een aparte bijlage met extra onderzoekselementen.

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader

In dit eerste hoofdstuk bespreken we wat de wet voorschrijft in verband met rechtsbijstand voor bemiddeling. We verdiepten ons daarvoor in enkele wetten en haalden daar de relevante elementen uit. Allereerst bespreken we enkele aspecten van bemiddeling. Ten tweede bespreken we de rechtsbijstand waarbij we een onderscheid maken met juridische bijstand.

1.1 Bemiddeling

In dit deel bespreken we welke soorten bemiddeling er zijn en wie deze bemiddeling uitvoert.

1.1.1 *Gerechtelijke en vrijwillige bemiddeling*¹

Er bestaan twee vormen van bemiddeling, namelijk gerechtelijke en vrijwillige bemiddeling. Gerechtelijke bemiddeling vindt plaats binnen een juridische procedure. Een rechter of één van de partijen stelt voor om een bemiddelaar aan te stellen. Beide partijen moeten akkoord zijn om de bemiddeling te starten. De rechter schort de procedure tijdelijk op totdat er een overeenkomst bereikt wordt. Indien de partijen tot een akkoord komen, kan de rechter deze homologeren. Als er geen regeling volgt, hervat de rechtszaak.

De vrijwillige bemiddeling gebeurt buiten de gerechtelijke sfeer. Beide partijen beslissen vrijwillig om een bemiddelaar in te schakelen. Een rechter kan de overeenkomst die uit een vrijwillige bemiddeling voortkomt, homologeren.

1.1.2 *De bemiddelaar*²

Er zijn twee soorten bemiddelaars: erkende en niet-erkende bemiddelaars. We vestigen onze aandacht alleen op de erkende bemiddelaars. Deze laatsten zijn in principe ook de enige die ingeschakeld kunnen worden in een gerechtelijke bemiddeling.

¹ FOD JUSTITIE, www.just.fgov.be/bemiddeling_mediation/nl/voorstelling/soorten.html, (consultatie 29 september 2011).

² Art. 1727 § 3 Ger.W.

De wetgever benoemt verder drie categorieën van bemiddelaars namelijk advocaten, notarissen en derden. Deze derden kunnen onder andere maatschappelijk assistenten, psychologen, juristen zijn.

Erkende bemiddelaars zijn diegene die de federale bemiddelingscommissie erkent op basis van volgende voorwaarden:

- aan de hand van activiteiten uit heden of verleden de bekwaamheid en ervaring kunnen aantonen dat vereist is voor het geschil;
- erkende bemiddelaars volgen een permanente vorming waarvan het programma erkend is door de Federale bemiddelingscommissie;
- onafhankelijkheid en onpartijdigheid kunnen garanderen tijdens de bemiddeling;
- niet in het bezit zijn van een strafblad;
- geen tuchtsanctie of administratieve sanctie hebben opgelopen die onverenigbaar is met de uitoefening van de functie van erkend bemiddelaar noch het voorwerp zijn geweest van een intrekking van een erkenning.

Nu we weten dat er twee soorten bemiddeling zijn die door een erkend bemiddelaar behandeld kunnen worden, richten we ons op de systemen waar de minvermogende beroep op kan doen bij financiële problemen.

1.2 Financiële bijstand

De wetgever voorziet twee systemen om juridische procedures financieel toegankelijk te maken voor minvermogenden namelijk de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand. Eerst bespreken we kort de juridische tweedelijnsbijstand. Ten tweede is er de rechtsbijstand waar we de focus op leggen.

1.2.1 *Juridische tweedelijnsbijstand*

De wet definieert juridische bijstand als volgt: “*De juridische bijstand die wordt verleend aan een natuurlijke persoon in de vorm van een omstandig juridisch advies, bijstand al dan niet in het kader van een procedure of bijstand bij een geding met inbegrip van de vertegenwoordiging in de zin van artikel 728.*”.³

De minvermogende kan juridische bijstand aanvragen in het Bureau Juridische Bijstand (BJB). Het bureau onderzoekt of iemand aanspraak maakt op geheel of gedeeltelijke bijstand

³ Art. 508/1 Ger. W.

door de zogenaamde pro-Deoadvocaten. De cliënt moet zijn behoeftige status bewijzen aan de hand van volgende documenten:⁴

- de identiteitskaart
- een bewijs van gezinssamenstelling
- een recent bewijs van het (vervangings)inkomen alsook dat van inwonende personen
- BTW aangifte (voor zelfstandigen)
- Recent bewijs dat de rechtzoekende behoort tot de groep personen waarvan de wetgever vermoed dat ze onvermogend zijn.

In het Koninklijk Besluit (KB) van 31 augustus 2011 staat hoeveel het netto-inkomen maximaal mag bedragen. In bijlage I staat een tabel met de meest recente cijfers.

Met deze informatie in ons achterhoofd, vestigen we onze aandacht op de rechtsbijstand.

1.2.2 *Rechtsbijstand*

De wet definieert rechtsbijstand als volgt: “*Rechtsbijstand bestaat erin diegenen die niet over de nodige inkomsten beschikken om de kosten van de rechtspleging te bestrijden, geheel of ten dele te ontslaan van de betaling van de (diverse rechten), registratie, griffie- en uitgifterechten en van de andere kosten welke deze rechtspleging medebrengt. Hij verschaft aan de betrokkene ook kosteloos de tussenkomst van openbare en ministerie ambtenaren onder de hierna bepaalde voorwaarden.*”⁵

Korter gezegd, wanneer iemand over onvoldoende inkomsten beschikt kan hij een gedeeltelijke of gehele kosteloosheid krijgen van de rechtspleging. Hoeveel het netto-inkomen maximaal mag bedragen is wettelijk vastgelegd. Deze inkomensgrenzen zijn terug te vinden in bijlage I.

Het Koninklijk Besluit van 22 september 2005 geeft nu uitvoering aan artikel 692 van het Gerechtelijk Wetboek en voegt een nieuw artikel 143bis toe aan het Algemeen Reglement. Het bepaalt dat de erkende bemiddelaar een ereloon van veertig euro per uur bemiddeling ontvangt. Dit voor een maximum van twintig uur per bemiddeling. Hij krijgt daarbovenop een vergoeding van vijftig euro per bemiddeling die zijn kosten moet dekken.

⁴ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, www.advocaat.be, (consultatie 10 oktober 2011).

⁵ Art. 664 Ger. W.

1.2.2.1 Toepassingsgebied

Ten eerste staat in het Gerechtelijk Wetboek vermeld wie in aanmerking komt voor de rechtsbijstand, namelijk iedereen met de Belgische nationaliteit die bewijst dat hij over onvoldoende inkomsten beschikt. Rechtsbijstand is er dus voor de minvermogenden. De toekenning van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand, geldt ook als bewijs voor de toekenning van rechtsbijstand.⁶

Onder dezelfde voorwaarden hebben volgende personen ook recht op rechtsbijstand⁷:

- vreemdelingen, overeenkomstig de internationale verdragen;
- onderdanen van een Lidstaat van de Raad van Europa;
- enig ander vreemdeling die op regelmatige wijze in België of één van de lidstaten van de Europese Unie zijn gewone verblijfplaats heeft;
- alle vreemdelingen in een asielprocedure.

Ten tweede is het belangrijk om te weten voor welke zaken iemand rechtsbijstand kan aanvragen. In de wet staat een uitgebreide lijst van zaken die in aanmerking komen voor rechtsbijstand. Deze vindt u terug in bijlage II. Het belangrijkste voor ons is: *“procedures van vrijwillige of gerechtelijke bemiddeling, die geleid worden door een bemiddelaar die erkend is door de in artikel 1727 bedoelde commissie”*.⁸

1.2.2.2 Minvermogenden⁹

In de definitie staat dat het recht op rechtsbijstand afhankelijk is van het netto-inkomen van de aanvrager. De grensinkomens hier zijn gelijk aan deze van tweedelijns juridische bijstand.

Datzelfde KB bevat een lijst van personen die een volledige kosteloosheid genieten omdat ze *vermoedelijk* minvermogend zijn. Het gaat om volgende personen:

- degene die leefloon ontvangt, met voorlegging van een attest van het OCMW;
- degene die gewaarborgd inkomen voor bejaarden krijgt, op voorlegging van het jaarlijks attest van de Rijksdienst voor Pensioenen;
- degene die een vervangingsinkomen voor gehandicapten ontvangt, op voorlegging van de beslissing van de minister tot wiens bevoegdheid het behoort;

⁶ Art 667 Ger. W.

⁷ Art. 668 Ger. W.

⁸ Art. 665 Ger W.

⁹ KB 31 augustus 2011 tot wijziging van het koninklijk besluit van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand, BS 8 september 2011.

- de persoon die een kind ten laste heeft dat gewaarborgde kinderbijslag geniet, op voorlegging van het attest van de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers;
- de huurder van een sociale woning in het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest, op voorlegging van de laatste huurberekeningsfiche;
- de minderjarige, op voorlegging van zijn identiteitskaart of van enig ander document waaruit zijn staat blijkt;

De wetgever heeft deze lijst uitgebreid met personen waarvan hij aanneemt dat ze minvermogend zijn. Deze is terug te vinden in bijlage III.

1.2.2.3 Aanvraag

De minvermogende richt zich voor de aanvraag van rechtsbijstand tot het Bureau voor Rechtsbijstand (BRB). Zij gaan na of de minvermogende er recht op heeft. Iedere rechtbank organiseert een BRB, met uitzondering van de politierechtbank en het vredegerecht.

De aanvraag voor de rechtsbijstand gebeurt door middel van een verzoekschrift aan het BRB. Naast dit verzoekschrift zijn er een aantal stukken nodig die reeds besproken zijn bij juridische tweedelijns bijstand. Op basis van deze stukken zal het BRB een beslissing nemen.

Hoofdstuk 2: Praktijk

In dit hoofdstuk toetsen we de eerder toegelichte theorie aan de praktijk. Als eerste lichten we de werkwijze toe, daarna de bezoeken en de mailing aan het BJB en Justitiehuis. Vervolgens bespreken we de enquête bij de bemiddelaars. Tot slot volgt de procedure.

2.1 Werkwijze

Om de praktijk rond rechtsbijstand voor bemiddeling te onderzoeken, zijn we vertrokken vanuit het perspectief van de minvermogende. Dit deden we door middel van een veldonderzoek.

Allereerst, lazen we de brochures die de FOD Justitie ter beschikking stelt, namelijk: “*De bemiddeling, een alternatief voor de rechtbank*” en “*Een betere toegang tot justitie*”. De relevante passages staan respectievelijk in bijlage IV en V. Volgens de brochures kan de minvermogende contact opnemen met het Justitiehuis of het BRB voor meer informatie over bemiddeling in geval van financiële problemen. De brochures sturen de minvermogende echter naar het BJB in plaats van het BRB door de contactgegevens van het BJB te vermelden. Dit zorgt voor terminologische verwarring. Om na te gaan of het Justitiehuis en het BJB de juiste informatie geven, deden we bezoeken en een mailing aan beide instanties.

Dit gebeurde op basis van volgende casus:

“S. is een studente waarvan de ouders gaan scheiden. Ze kreeg via een vriendin een brochure over bemiddeling en denkt dat dit wel iets voor haar ouders is. In de brochure las ze iets over rechtsbijstand voor bemiddeling voor minvermogenden en zou willen weten of één van haar ouders of beiden hierop recht hebben.”

Ten tweede hebben we een enquête opgesteld om de bemiddelaars te bevragen over hun bekendheid met rechtsbijstand voor bemiddeling. Door de informatie uit de enquête contacteerden we telefonisch enkele bemiddelaars voor meer uitleg. Daarnaast vonden er ook nog enkele contacten plaats met personen uit het werkveld. De antwoorden die we kregen uit de enquête en de losse contacten hebben ervoor gezorgd dat we een beeld hebben gekregen van de procedure voor rechtsbijstand bij bemiddeling. Deze leest u in het laatste deel van dit hoofdstuk.

2.2 Veldonderzoek

Hieronder geven we een toelichting over ons veldonderzoek. Dit bestaat uit drie delen: bezoeken, een mailing aan BJB's en Justitiehuisen en de enquête voor bemiddelaars.

2.2.1 *Bezoeken aan BJB en Justitiehuis*

In dit deel geven we onze bevindingen weer over de bezoeken aan het Justitiehuis en aan de BJB's. We bezochten vier BJB's en één Justitiehuis. Dit aantal is zo beperkt omdat het voor ons praktisch moeilijk te regelen was. Enerzijds wegens beperkte openingsuren. Anderzijds omwille van de vereiste van enkele BJB's en Justitiehuisen om een afspraak te maken, die naar onze tijdsplanning niet tijdig kon gebeuren. In de werkwijze vermeldden we reeds de casus waarmee we naar deze instanties gingen. We kozen voor een casus waarbij het probleem zich in familiale sfeer bevond. Dit omdat de bemiddeling voor familiezaken het meest gekend en uitgebouwd is. We stelden deze casus voor in de diensten vanuit de situatie van een minvermogende.

We kregen verschillende antwoorden van de BJB's en het Justitiehuis:

- doorverwijzing naar een pro-Deoadvocaat, in functie van echtscheiding onderlinge toestemming (EOT);
- doorverwijzing naar het OCMW en CAW voor bemiddeling;
- zelf een advocaat zoeken die de bemiddeling zou toelichten.

Verder gaan de informatieverstrekkers ervan uit dat bemiddeling enkel door advocaten en notarissen gebeurt.

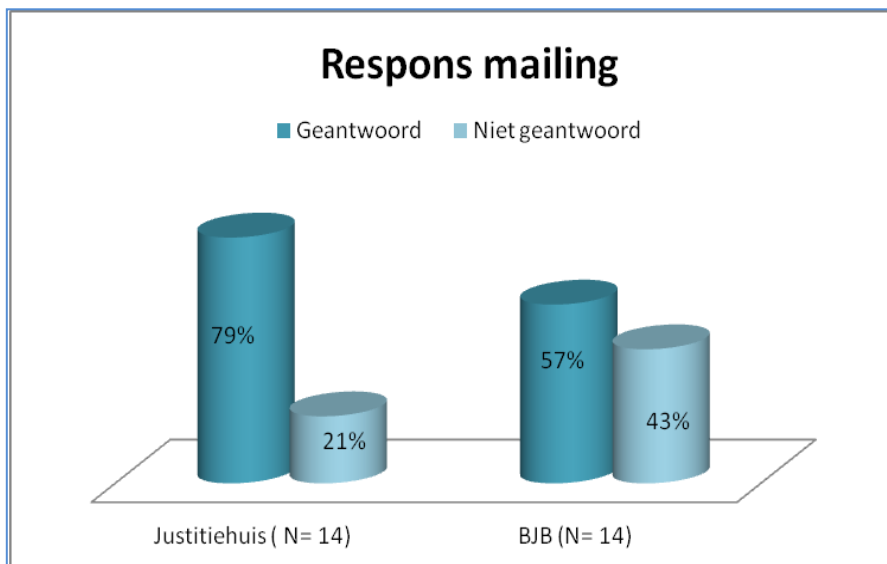
Ons onderzoek had niet de bedoeling om de beschikbaarheid en de bereikbaarheid van de instanties te onderzoeken. Toch ondervonden we op dit vlak problemen. Vaak moesten we zoeken naar het bureau zelf. Er was meestal geen wachtruimte aanwezig, ondanks de lange wachtrijen. De aanwezigheid van soms meer dan één persoon, vaak in kostuum, maakt de eerste confrontatie intimiderend. Dit lijkt ons voor de minvermogende vrij hoogdrempelig.

Hieruit concluderen we dat de kans klein is dat een minvermogende, op zoek naar informatie over rechtsbijstand voor bemiddeling, juist geïnformeerd wordt. Bovendien vrezen we dat de hoogdrempeligheid die wij ondervonden, er toe kan leiden dat de minvermogende afhaakt. De minvermogende in onze casus wordt overtuigd om EOT te proberen en de bemiddeling te laten vallen.

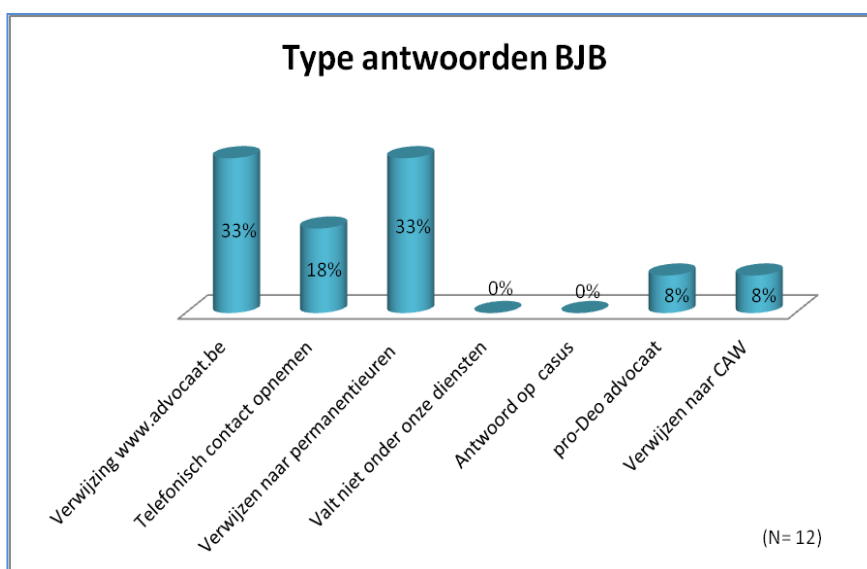
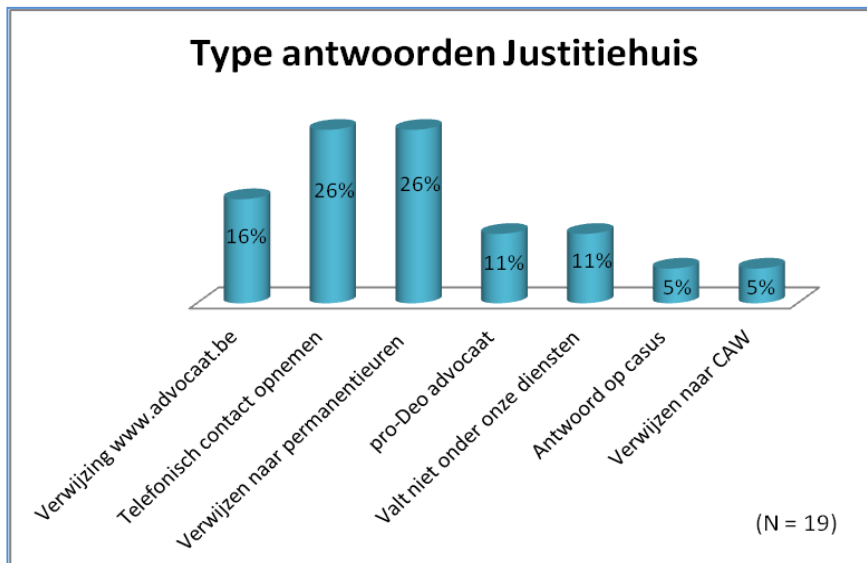
Aangezien het niet mogelijk was om elk BJB en Justitiehuis te bezoeken, deden we ook een mailing omdat dit een meer toegankelijke manier is om diensten te contacteren. De e-mailadressen staan expliciet vermeld bij de contactgegevens. Bovendien bood het ons de mogelijkheid de informatie die we kregen af te toetsen aan de bezoeken.

2.2.2 Mailing aan BJB's en Justitieuhuizen

De mailing gebeurde aan de hand van dezelfde casus als de bezoeken. We contacteerden hiervoor 14 BJB's en 14 Justitieuhuizen. We herhaalden deze mailing om toevalligheden weg te werken. Er was geen significant verschil tussen beide mailings, daarom kozen we ervoor om enkel de resultaten van de eerste mailing statistisch weer te geven. Beide mailings staan respectievelijk in bijlage VI en VII waarbij de contactgegevens onherkenbaar zijn gemaakt.

De bovenstaande grafiek toont een hoge respons bij de Justitieuhuizen, namelijk driekwart. Bij de BJB's was deze respons lager, namelijk iets meer dan de helft. Het type van de antwoorden verschilt ook tussen Justitieuhuizen en BJB's. Dit wordt duidelijk gemaakt in onderstaande grafieken.

We haalden de drie meest opvallende antwoorden die in bovenstaande grafieken terug te vinden zijn, eruit:

- Raadpleeg www.advocaat.be.
Bij raadpleging van deze website, wordt geen informatie teruggevonden omtrent onze casus.
- Telefonisch contact opnemen met de dienst.
Eén van de opvallendste antwoorden hieromtrent was: *“Als openbare instelling moeten wij bereikbaar zijn via mail. Doch, om correcte informatie te kunnen verstrekken, opteren wij ervoor om minstens een telefonisch contact met u te hebben”*.

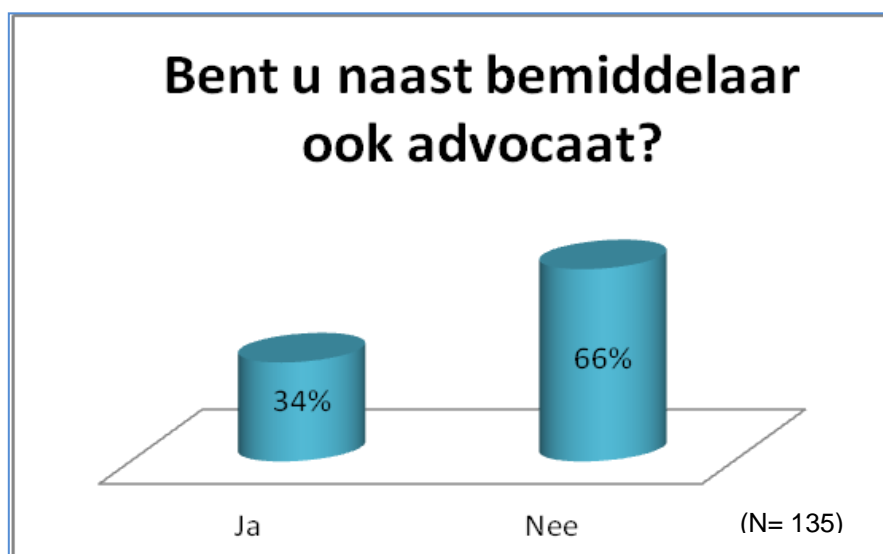
- Bevoegdheidsconflict.

Een opvallend antwoord hier was: *“Uw vraag valt niet binnen de bevoegdheidsdomeinen van het Justitiehuis”*.

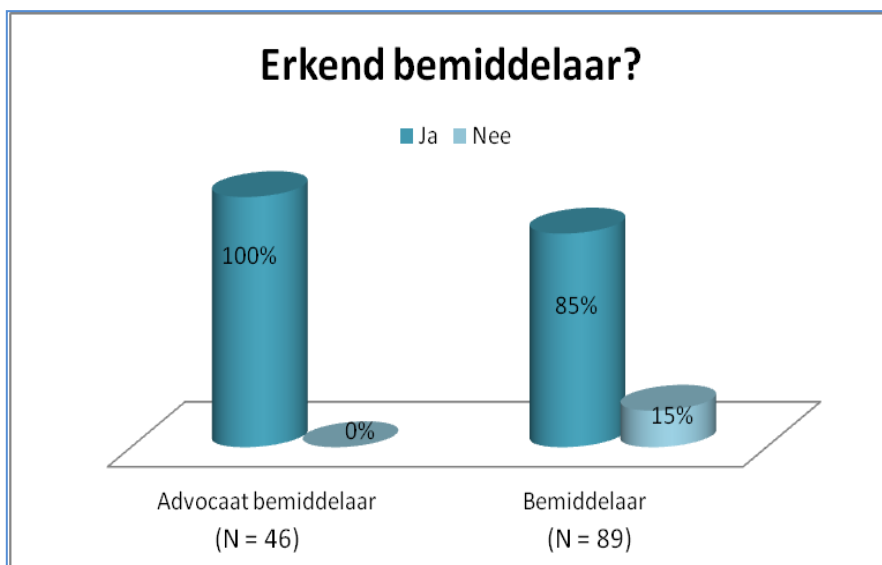
We concluderen dat als de minvermogende via mail het Justitiehuis of het BJB contacteert om informatie te krijgen over rechtsbijstand voor bemiddeling, hij geen afdoende antwoord krijgt. Ondanks het feit dat de brochures de e-mailadressen verspreid, zal de minvermogende zich verplicht voelen om ofwel langs te gaan, te bellen of zijn informatie elders te gaan zoeken.

2.2.3 Enquête bij bemiddelaars

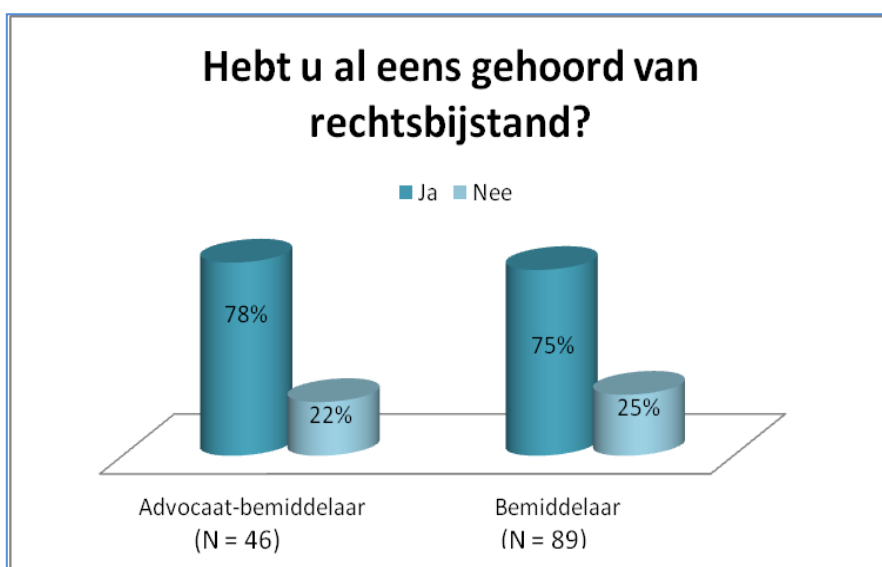
Om een goed beeld te hebben over de kennis van de bemiddelaars over rechtsbijstand besloten we om enquêtes af te nemen. Onze groep bemiddelaars waren de leden van de Bemiddeling VZW en de erkende bemiddelaars die we terugvonden op de lijst van Juridat. We verstuurden ongeveer 300 mails waarvan 135 bemiddelaars hebben geantwoord. De blanco vragenlijst is terug te vinden in bijlage VIII. Wij maken hierbij een onderscheid tussen advocaat-bemiddelaars en derden.

Uit de enquête blijkt dat een groot deel van de bemiddelaars die geantwoord hebben geen advocaat zijn. Wat opvalt is dat de bemiddelaars die tevens advocaat zijn, in ons onderzoek allemaal erkende bemiddelaars zijn. Bij de bemiddelaars die geen advocaat zijn, zien we dat 85% erkend zijn.

Driekwart van de ondervraagde bemiddelaars heeft al eens gehoord van rechtsbijstand. Op de onderstaande grafiek zien we hierbij geen verschil tussen advocaat – bemiddelaars en derden.

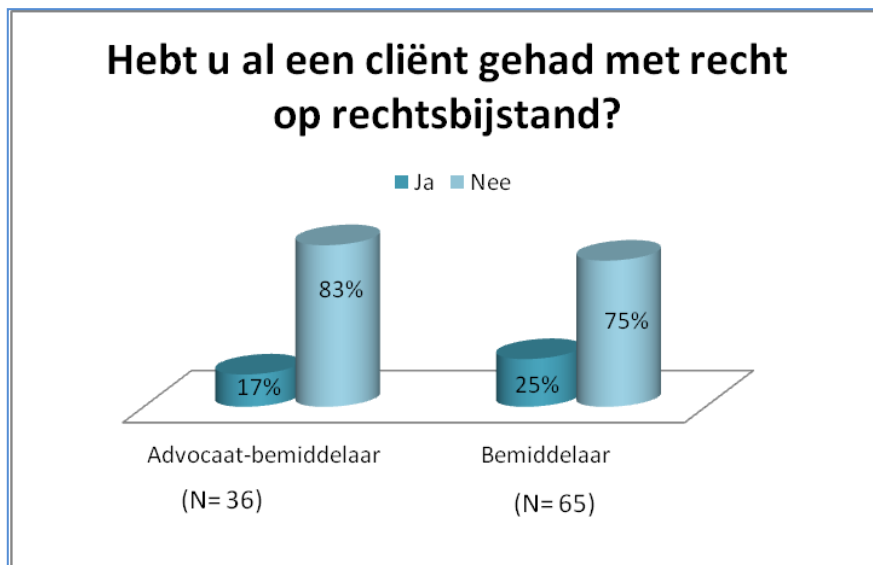

Door de enquête komt duidelijk naar voor dat ongeveer 75% reeds van rechtsbijstand gehoord hebben, maar niet weten wat het juist inhoudt. Dit blijkt uit volgende quotes: *"In de opleiding familiale bemiddeling is het wel eens zijdelings ter sprake gekomen. Ik ben er echter niet van op de hoogte wat het juist inhoud."* en *"We HOREN er vooral over. Ikzelf ben nog maar net begonnen als bemiddelaar maar wil wel graag in rechtsbijstand werken. Ik moet het zelf nog uitzoeken dus."*

In onderstaande tabel staat een top 5 van de bronnen waaruit de respondenten het begrip rechtsbijstand bij bemiddeling hebben opgevangen.

Top 5: Waar heb je gehoord over rechtsbijstand? (N = 98)		
1	Opleiding	46%
2	Collega's	26%
3	Wet/rechtspraak/rechtsleer	11%
4	Forum	7%
5	Balie/BJB	5%

Uit onderstaande grafiek blijkt dat rechtsbijstand bij bemiddeling, bij onze respondenten, niet frequent voorkomt. Een minderheid van de advocaat-bemiddelaars heeft al eens te maken gehad met een cliënt die recht heeft op deze rechtsbijstand. Bij de derden ligt dit percentage net iets hoger.

Uit de enquête komt naar voor dat er weinig bemiddelaars die geantwoord hebben, kennis bezitten over rechtsbijstand. Toch is er vanuit deze groep een grote vraag naar informatie omtrent dit onderwerp. Dit bleek uit de vraag van bemiddelaars om hen van dit onderzoek op de hoogte te houden. Als deze groep de kennis niet bezit, kunnen we ons afvragen of de procedure van rechtsbijstand wel duidelijk genoeg is. Aangezien ook andere instanties die de minvermogende kan contacteren hier geen pasklaar antwoord op hebben.

In het volgende hoofdstuk staat te lezen hoe de procedure voor rechtsbijstand in de praktijk verloopt volgens enkele contacten.

2.3 Procedure

Vanuit onze enquête bij de bemiddelaars kwamen we nog niet tot een eenduidig antwoord over de procedure rond rechtsbijstand bij bemiddeling. Daarom hebben we contact opgenomen met enkele contactpersonen, bemiddelaars met praktijkervaring. Door deze contacten zijn we tot de hieronder beschreven procedures gekomen voor de derden en de advocaat-bemiddelaars. We lichten eerst de procedure bij vrijwillige bemiddeling toe, daarna in het geval van de gerechtelijke bemiddeling.

2.3.1 *Vrijwillige bemiddeling*

Voor de onderstaande procedure haalden we onze informatie bij twee contactpersoon. De ene is actief als bemiddelaar in het gerechtelijk arrondissement Leuven en heeft de praktijk voor derden zelf afgetoetst in zijn werkgebied. Hierdoor kunnen we met zekerheid zeggen dat deze procedure wordt gehanteerd in Leuven. De andere is actief als advocaat-bemiddelaar in het gerechtelijk arrondissement Kortrijk. De procedure kan dus verschillen in andere gerechtelijk arrondissementen.

Bij vrijwillige bemiddeling zijn er twee wegen om rechtsbijstand te bekomen. Ten eerste kan de cliënt dit zelf aanvragen. De cliënt, die denkt aan de voorwaarden voor rechtsbijstand te voldoen, dient een verzoekschrift tot volledige of gedeeltelijke rechtsbijstand rechtstreeks in bij het BRB waar het conflict aanhangig zou zijn in een gerechtelijke procedure. Wanneer een cliënt hier niet zelfstandig toe in staat is, kan de bemiddelaar hem hiermee helpen wanneer het een derde is. In bijlage IX staat een model '*verzoekschrift tot kosteloze rechtsbijstand*' dat hiervoor gebruikt kan worden. Enkel de cliënt ondertekent het verzoekschrift. Samen met het verzoekschrift wordt een gezinssamenstelling, inkomstenbewijs en een ondertekend bemiddelingsprotocol of de coördinaten van de bemiddelaar ingediend. Het bemiddelingsprotocol bewijst de opstart van de bemiddeling. Wanneer de bemiddelaar advocaat is, gaat deze een andere advocaat inschakelen om het verzoekschrift voor rechtsbijstand in te dienen bij het BRB. Wanneer het BRB het verzoekschrift goedkeurt, stellen zij officieel de opgegeven bemiddelaar aan.

Ten tweede kan de cliënt zich richten tot het BJB wanneer hij nog geen zicht heeft op een bemiddelaar of nog geen bemiddelaar gecontacteerd heeft. Hij heeft hiervoor documenten nodig besproken in 'Juridische Bijstand'. Na goedkeuring van de juridische bijstand stelt het BJB een advocaat aan die het verzoekschrift voor rechtsbijstand opmaakt. Dit verzoekschrift dient de pro-Deadvocaat in met het inkomstenbewijs, gezinssamenstelling en de

goedkeuring van het BJB bij het BRB. Als het BRB het verzoekschrift goedkeurt, zullen zij een bemiddelaar aanstellen of een lijst met erkende bemiddelaars ter beschikking van de cliënt stellen.

2.3.2 Gerechtelijke bemiddeling

Wanneer in een gerechtelijke procedure de rechter een bemiddeling voorstelt, werkt de bemiddelaar als deskundige. Als in die procedure eerder juridische bijstand is toegekend, krijgt de cliënt automatisch rechtsbijstand. Hiervoor dient de cliënt geen extra aanvraag in. De bemiddelaar krijgt hiervan bericht door het vonnis van de rechtbank, waarna hij de bemiddeling kan opstarten.

Hoofdstuk 3: Bevindingen

3.1 Moeilijkheden

In de loop van het project zijn we met enkele moeilijkheden geconfronteerd. Allereerst zijn er de verwarrende contactgegevens. De brochures vermelden het BRB voor meer informatie over rechtsbijstand, maar we vinden het adres van het BJB terug. Na ons onderzoek bleek dat het BRB geen bureau met een fysiek karakter is zoals het BJB. Bovendien is er geen eenduidigheid over deze terminologieën. De overheid gebruikt deze termen niet correct in de brochures.

Ten tweede ondervonden we geen moeilijkheden bij het opzoeken van de wetgeving. Maar lijkt het dat de wetgever ruimte voor interpretatie laat door geen duidelijke procedure vast te leggen. Vervolgens botsten we op de beperkte bereikbaarheid van het BJB en Justitiehuisen bij het onderzoek. Dit bemoeilijkte het veldonderzoek zoals hierboven vermeld. Tot slot was er een gebrek aan bekendheid over dit onderwerp. Zowel bij bemiddelaars, in de literatuur als bij de overheidsinstanties. De informatie die we kregen was onduidelijk.

3.2 Conclusies

In de vorige hoofdstukken hebben we de theorie en de praktijk besproken over rechtsbijstand bij bemiddeling. In dit hoofdstuk komen we tot conclusies die we hieruit kunnen trekken.

Om te beginnen viel tijdens het veldonderzoek op dat er weinig communicatie is over rechtsbijstand. De informatie die de overheid via haar brochures ter beschikking stelt, is ontoereikend en de instanties waarnaar ze verwijst blijken evenmin op de hoogte. Zij gaan er vanuit dat enkel advocaten en notarissen bemiddelaars zijn. Wanneer er informatie wordt gevraagd over rechtsbijstand voor bemiddeling, geven ze geen rechtstreeks antwoord. Ze proberen in ons geval een EOT aan te prijzen. Vervolgens bleek uit de enquête dat de bemiddelaars weinig bekend zijn met de regeling over rechtsbijstand bij bemiddeling, maar hier wel over willen leren.

Tot slot is er geen eenduidige regel. Toch hebben we een procedure geschreven op basis van de huidige werkwijzen in Leuven en Kortrijk. Voor het gerechtelijk arrondissement Antwerpen hebben we geen zekerheid. De procedure die aanwezig is, is veel te ingewikkeld voor de doelgroep. We merken op dat rechtsbijstand in het geval van gerechtelijke bemiddeling beter geregeld is dan vrijwillige bemiddeling.

De rechtsbijstand voor bemiddeling is een mooi initiatief maar is niet degelijk uitgewerkt. Zowel mensen uit het werkveld als bevoegde instanties weten er weinig over te vermelden. Om een antwoord te geven op de vraag: “*Rechtsbijstand voor bemiddeling: algemene regel of lege doos?*”, kunnen we besluiten dat het gaat om een lege doos.

3.3 Aanbevelingen

- Er is verder onderzoek nodig in andere gerechtelijke arrondissementen.
- Er is nood aan een eenduidige procedure voor heel België:
 - o de procedure voor rechtsbijstand zou volledig ingebouwd kunnen worden binnen de BJB's. Zowel voor de juridische tweedelijnsbijstand als voor de rechtsbijstand gelden dezelfde voorwaarden;
 - o ook het principe van de collega-advocaat is niet logisch. Waarom zou een advocaat-bemiddelaar, of zijn cliënt het verzoekschrift niet zelf kunnen opmaken aangezien de cliënt dit bij een derde zelf doet?;
 - o het onderscheid tussen advocaat en derden maakt de procedure ingewikkelder.
- Er is nood aan duidelijkheid:
 - o de wetgeving zou preciezer moeten uitgewerkt worden en de kans op interpretatiemogelijkheden verkleinen;
 - o De informatie die de overheid ter beschikking stelt, dient volledig en correct te zijn voor zowel instanties, bemiddelaars en burgers;
 - o De gebruikte terminologie moet correct zijn.
- BJB's en Justitiehuisen zouden cursus moeten krijgen over het onderwerp. Hun kennis over deze materie is te beperkt. Ze verwijzen door naar EOT (voor onze casus).

Bronnenlijst

Wetgeving

Art. 508/1 Ger. W.

Art. 664 Ger. W.

Art. 665 Ger W.

Art 667 Ger. W.

Art. 668 Ger. W.

Art. 1727 § 3 Ger.W.

KB 31 augustus 2011 tot wijziging van het koninklijk besluit van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand, *BS* 8 september 2011.

Andere

Brochures/ folders

FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE, *De bemiddeling > Een alternatief voor de rechtbank*, Brussel, Dienst voor Communicatie en Documentatie, 11p.

FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE, *Een betere toegang tot justitie*, Brussel, Dienst voor Communicatie en Documentatie, 23p.

Websites

FOD JUSTITIE, www.just.fgov.be/bemiddeling_mediation/nl/voorstelling/soorten.html, (consultatie 29 september 2011).

ORDE VAN VLAAMSE BALIES, www.advocaat.be, (consultatie 10 oktober 2011).

Mondelinge contacten

Pijck A., 18 november 2011, 17u15, telefonisch contact.

X, 26 oktober 2011, 16 uur, telefonisch contact.

Schriftelijke contacten

Respondenten enquête, oktober – november 2011.

Bijlage A

Hoe rechtsbijstand aanvragen?

Je kan op drie verschillende manieren rechtsbijstand aanvragen:

1. Zelf een verzoekschrift opstellen.
2. Een verzoekschrift opstellen samen met de bemiddelaar.
3. Naar het Bureau Juridische Bijstand gaan. Indien je recht hebt op een pro-Deo advocaat zal hij het verzoekschrift opstellen.

Bij optie één en twee dien je het verzoekschrift zelf in. Bij optie drie doet de advocaat dit.

Om het verzoekschrift op te stellen of bij het Bureau Juridische Bijstand een pro-Deo advocaat te krijgen heb je volgende documenten nodig:

- Identiteitskaart
- Bewijs van gezinssamenstelling, verkrijgbaar in het gemeentehuis.
- Loonfiches van de voorbije maanden (van iedere gezinslid) of bewijs dat je behoort tot de groep van personen die automatisch rechtsbijstand krijgen.
- Voor zelfstandigen: BTW-aangifte

Rechtsbijstand voor bemiddeling

Lig je met iemand in conflict en ben je nog in staat om samen, onder begeleiding, naar een oplossing te zoeken. Dan is bemiddeling misschien iets voor jou.

De bemiddeling is ook mogelijk indien u niet over de nodige middelen beschikt om de kosten te betalen. Hiervoor bestaat rechtsbijstand voor bemiddeling.

Wat is rechtsbijstand?

Rechtsbijstand zorgt ervoor dat mensen met minder financiële middelen kunnen kiezen voor een bemiddelingsprocedure. Via rechtsbijstand kan deze helemaal of voor een deel gratis zijn.

Rechtsbijstand kan je krijgen als je zelf naar een bemiddelaar stapt (vrijwillige bemiddeling) of indien je tijdens een lopende procedure alsnog voor bemiddeling kiest (gerechtelijke bemiddeling).

Wie komt in aanmerking?

- Iedereen met de Belgische nationaliteit
- Vreemdelingen
- Iedereen met een Europese nationaliteit
- Personen in een asielprocedure

Voorwaarden voor Rechtsbijstand?

Volledige tussenkomst:

- Iemand die een leefloon krijgt
- Iemand die gewaarborgd inkomen voor bejaarden krijgt
- Iemand die een vervangingsinkomen voor gehandicapten krijgt
- Iemand die een kind ten laste heeft dat gewaarborgde kinderbijslag krijgt
- De huurder van een sociale woning
- Een minderjarige
- Een vreemdeling, als deze rechtsbijstand wil voor het aanvragen van een verblijfsvergunning
- Een asielaanvrager of diegene die erkend wil worden als vluchteling
- Iemand die in collectieve schuldbemiddeling zit
- Een gedetineerde
- Een beklaagde

Alleenstaande zonder personen ten laste	Tussen de € 907 en € 1165 netto per maand	
Alleenstaande met personen ten laste	Tussen de € 1165 en € 1423 netto per maand	Per persoon ten laste + € 154
Gehuwd of samen-wonende	Tussen de € 1165 en € 1423 netto per maand (gezins-inkomen)	Per persoon ten laste + € 154

Gedeeltelijke tussenkomst:

Alleenstaande zonder personen ten laste	Tussen de € 907 en € 1165 netto per maand	
Alleenstaande met personen ten laste	Tussen de € 1165 en € 1423 netto per maand	Per persoon ten laste + € 154
Gehuwd of samen-wonende	Tussen de € 1165 en € 1423 netto per maand (gezins-inkomen)	Per persoon ten laste + € 154

Bijlage B

Stappenplan rechtsbijstand aanvragen.

